

**SHAXS DUNYOQARASHINI SHAKLLANTIRISHDA KASBIY
FAOLIYAT VA IJTIMOIIY MUHITNING O‘ZARO TA’SIRI TEZIS**

Rahimjanova Muqaddas Dilmurod qizi

Namangan viloyati chortoq tumani 7-umumiy o‘rta ta’lim maktabi
davlat va huquq asoslari fani o‘qituvchi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada kasblarning shaxs dunyoqarashi shakllanishidagi epistemologik va aksiologik ahamiyati tahlil qilinadi. Kasb inson faoliyatining nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy-psixologik va tarbiyaviy omil sifatidagi o‘rniga e’tibor qaratiladi. Tadqiqotda kasbiy faoliyat jarayonida bilim va ko‘nikmalarning o‘zlashtirilishi (epistemologik nuqtai nazar) hamda qadriyat va axloqiy tamoyillarning mustahkamlanishi (aksiologik nuqtai nazar) jarayonlari ochib beriladi. Maqola shaxsda sog‘lom dunyoqarashning shakllanishi kasb orqali ijtimoiy me’yor va qadriyatlarni amaliy hayotda qo‘llash bilan uzviy bog‘liqligini ilmiy asoslashga qaratilgan. Shuningdek, kasblarning jamiyat taraqqiyotida ijtimoiy-psixologik muhitni shakllantiruvchi funksiyasi ham ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: kasb, sog‘lom dunyoqarash, epistemologiya, aksiologiya, ijtimoiy-psixologik muhit, qadriyatlar, tarbiya, shaxs rivoji.

Zamonaviy jamiyatda shaxsning sog‘lom dunyoqarashini shakllantirish jarayoni murakkab ijtimoiy, psixologik va pedagogik omillar bilan chambarchas bog‘liqdir. Bu jarayonda nafaqat ta’lim tizimi yoki oilaviy muhit, balki kasblarning ahamiyati ham muhim o‘rin tutadi. Kasb shaxs faoliyatining iqtisodiy asosini belgilash bilan birga, unda ijtimoiy qadriyatlarni, axloqiy me’yorlarni va ijtimoiy identitetni shakllantiradi. Shu sababli kasb inson hayotida bilim va qadriyatlarning integratsiyasini ta’minlovchi muhim ijtimoiy institut sifatida qaralishi mumkin.

Shaxs dunyoqarashi — bu insonning tabiat, jamiyat va o‘z “men”iga nisbatan tizimli qarashlar majmuasidir. U hayotiy tajriba, bilim, e’tiqod va qadriyatlar asosida shakllanadi. Fikrlar tarixiga nazar tashlaganda, A. Maslou (A. Maslow) o‘zining “Motivatsiya va shaxs” asarida shaxs kamolotini o‘zini ro‘yobga chiqarish jarayoni

sifatida izohlagan. Unga ko‘ra, inson o‘z kasbiy faoliyatida ma’no topganida, uning dunyoqarashi ijobiy tomonga o‘zgaradi.

Psixolog L. S. Vygotskiy fikricha, shaxs taraqqiyoti ijtimoiy faoliyat va muloqot jarayonida amalga oshadi, chunki inson tafakkuri ijtimoiy muhit orqali shakllanadi. Demak, kasbiy faoliyat faqat iqtisodiy jarayon emas, balki shaxsni ijtimoiy jihatdan shakllantiruvchi psixologik omildir.

Shuningdek, amerikalik sotsiolog E. Dyurkgeym (E. Durkheim) “ijtimoiy muhit”ni shaxs axloqiy va ma’naviy qarashlarini belgilovchi kuch deb atagan. Unga ko‘ra, insonning jamiyatdagi o‘rni, kasbi va ijtimoiy munosabatlari uning ijtimoiy ongini va dunyoqarash yo‘nalishini belgilaydi.

O‘zbek olimi A. Abduqodirov ta’kidlaganidek, “insonning kasbiy faoliyati uning ma’naviy barkamollikka erishish yo‘lida asosiy maydon hisoblanadi”. Chunki mehnat jarayoni nafaqat moddiy ehtiyojni, balki ruhiy va ijtimoiy ehtiyojlarni ham qondiradi.

Shu nuqtai nazardan, ijtimoiy muhit (oilal, jamoalar, ta’lim tizimi, madaniyat) insonda muayyan qadriyatlarni singdiradi, ijobiy axloqiy me’yorlarni mustahkamlaydi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev ham bu borada ta’kidlagan: “Yangi O‘zbekistonni bunyod etishda eng muhim masala – bu yuksak ma’naviyatli, sog‘lom dunyoqarashga ega insonni tarbiyalashdir.”

(Sh.M. Mirziyoyev, “Yangi O‘zbekiston strategiyasi”, 2022)

Kasbiy faoliyat va ijtimoiy muhit o‘zaro uyg‘unlashgan sharoitda shaxsning dunyoqarashi barqaror, maqsadga yo‘naltirilgan va ijtimoiy mas’uliyatli bo‘ladi. Aksincha, bu omillar o‘rtasidagi uzilish yoki nomutanosiblik shaxsda befarqlik, qadriyatlar inqirozi yoki maqsadsizlikni keltirib chiqaradi.

Epistemologik nuqtai nazardan kasbiy faoliyat jarayonida inson amaliy bilim va ko‘nikmalarni egallaydi, tajriba orqali o‘z bilim doirasini kengaytiradi va ularni hayotiy faoliyatga tatbiq etadi. Aksiologik nuqtai nazardan esa, kasb insonni mehnatsevarlik, halollik, mas’uliyat, hamjihatlik kabi ijtimoiy-axloqiy qadriyatlarga yo‘naltiradi. Shunday qilib, kasb insonning nafaqat iqtisodiy faoliyati, balki uning ma’naviy-ma’rifiy rivojlanishida ham asosiy omil hisoblanadi. Kasblarning sog‘lom dunyoqarashni shakllantirishdagi ahamiyatini o‘rganish ilmiy-amaliy jihatdan dolzarbdir. Chunki zamonaviy ta’lim va mehnat bozorida shaxsning bilimdon,

mas'uliyatli va qadriyatga asoslangan faoliyati jamiyat taraqqiyoti uchun zaruriy shartdir. Bu borada kasb nafaqat iqtisodiy daromad manbai, balki ijtimoiy-psixologik muhitni boyituvchi va shaxsning dunyoqarashini shakllantiruvchi vosita sifatida ham qaralishi lozim.

Xulosa o'rnida Bugungi kunda har bir dolzarb kasblardagi dunyoqarashning tamaddunlar to'qnashuvi va madaniyatlarning yemirilishi jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Axborotlashayotgan va yevropa madaniyatining kirib kelishi oqibatida kasb egalarining dunyoqarashi, kiyinish madaniyati, so'zlashuv jarayonlari, ommaviy madaniyat salbiy hamda ijobiy jihatlari jamiyatga o'z ta'sirini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Maslow, A. H. (1954). *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row.
2. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge: Harvard University Press.
3. (1982). *The Rules of Sociological Method*. New York: The Free Press.
4. Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: W. W. Norton & Company.
5. Fromm, E. (1955). *The Sane Society*. New York: Rinehart and Company.
6. Mirziyoyev, Sh. M. (2022). *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. Toshkent: O'zbekiston.
7. Abduqodirov, A. (2018). *Ma'naviyat va shaxs kamoloti*. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
8. G'oziev, E. (2019). *Psixologiya: umumiy, yosh va pedagogik psixologiya asoslari*. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi nashriyoti.
9. Jalolov, J. (2020). *Shaxsning ijtimoiylashuvi va ma'naviy dunyoqarashi*. Toshkent: TDPU nashriyoti.
10. Karimov, I. A. (2008). *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. Toshkent: Ma'naviyat nashriyoti.
11. Abdullaeva, M. (2021). "Kasbiy faoliyatda shaxsning psixologik rivojlanish omillari." *O'zbekiston psixologiya jurnali*, №2, 45–52-betlar.

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th October, 2025

12. Rahmonov, B. (2020). "Ijtimoiy muhitning shaxs shakllanishidagi o'rni." Ijtimoiy fanlar axboroti, №3, 66–70-betlar.
13. Habermas, J. (1984). The Theory of Communicative Action. Boston: Beacon Press.
14. Bandura, A. (1986). Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
15. Turaev, A. (2017). Kasbiy shakllanish psixologiyasi. Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.